

Sam Inkinen

Luovan (tieto)työn haasteet

Ei se, että näkee ensi kertaa jotain uutta, vaan että näkee vanhan, kaikille tutun, kaikkien näkemän ja laiminlyömän *kuin uutena*, on oikeastaan tunnusomaista originellille päälle. Ensimmäinen keksijä on yleensä aivan tavallinen hengetön haaveilija – sattuma.

- filosofi Friedrich Nietzsche (1844-1900)

Discovery consists of seeing what everybody has seen and thinking what nobody has thought.

- nobelisti Albert Szent-Gyorgyi (1893–1986)

Ei voi olla olemassa mitään suuruutta ilman täydellistä antautumista.

- kirjailija Ralph Waldo Emerson (1803-82)

Luovuus on ollut viime vuosien merkittävä iskusana niin yritysmaailmassa kuin koulutusorganisaatioissakin. Luovuus ja innovaatiot, luova työ, luova talous, luovat toimialat, ”luova luokka”, luovuusstrategiat jne. ovat vakiintuneet avainkäsitteiksi ja -mantroiksi, joihin kohdistuu uteliaisuutta ja joista aikalaisilla on usein vahvat mielipiteet. On myös oireellista, että vastikään (marraskuu 2005) järjestetyllä Tampereen Mindtrek-mediaviikolla yksi keskeinen teema-alue oli juuri luovuus ja luovuuden prosessit. Mielenkiintoisen puheenvuoron aiheesta käytti mm. Nokian johtaja Anssi Vanjoki.

Pohdiskelen itsekkin usein oman luovuuteni lähtökohtia. Mikä tekee – tai voisi tehdä – minusta mahdollisimman luovan ja innovatiivisen ihmisen? Heti aluksi voin todeta, että olennaista on nukkua mahdollisimman paljon. Nukkuminen on tärkeää mielen ja lihasten rentoutumisen kannalta mutta myös tehokkaan unityön vuoksi. Monet tieteellistä tutkimustyötä, tuotekehitystä, sanataidetta tai käytännön mediaprojekteja koskevat ongelmat ovat ratkenneet alitajunnassa – joko unessa tai unen ja valveen rajamailla.

Esimerkkejä unityön toimivuudesta on lukuisia. Saksalainen kemisti Friedrich August Kekulé von Stradonitz painiskeli 1800-luvulla visaisen ongelman parissa. Kemisti oli tutkinut vuosien ajan bentseenin (C₆H₆) kemiallista rakennetta. Ratkaisu mysteeriin ei suostunut löytymään, kunnes tiedemies näki puoliunessa käärmeen, joka tavoitteli omaa häntäänsä. Hahmo synnytti idean bentseenirenkaasta. Oivallus oli orgaanisen kemian sensaatio.

”Heureka – olen keksinyt sen!”

Isaac Newtonin putoavasta omenasta dna:n kaksoiskierteen keksimiseen on aikakirjoihin talletettu monta tarinaa ja legenda dramaattisista oivalluksen hetkistä. Usein taru on totuutta ihmeellisempi. Galileo Galilei tuskin pudotteli Pisan kaltevasta tornista esineitä, eikä hän luultavasti mumissut inkvisition kynsissä ”se pyörii sittenkin”.

Antiikin viisaista jonkinlaisena luovan oivalluksen arkkityyppinä voi pitää moniosaaja Arkhimedestä. Syrakusassa vaikuttanut filosofi, fyysikko ja matemaatikko ymmärsi, että kappale

syrjäyttää nesteeseen upotettuna tilavuutensa verran nestettä. Tarinan mukaan luova idea syntyi kylvyssä. Oivalluksensa seurauksena Arkhimedes juoksi kadulle ja huudahti *heureka*, ”olen keksinyt sen”.

Nerot ovat kutkuttava, kiihottava ilmiö. Nämä luovuuden supertähdet ovat kummallinen yhdistelmä älykkyyttä, jumaluutta ja lapsellisuutta. Kunnianarvoisa pessimistifilosofi Schopenhauer totesikin taannoin, että ”jokainen lapsi on jossain määrin nero ja jokainen nero on jossain määrin lapsi.” Samainen filosofi jatkoi tylästi, että ”nerous asustaa vain kerrosta ylempänä kuin hulluus.”

Tässä yhteydessä on itsestään selvästi mainittava surrealisti Salvador Dalin toteamus, että ainoa ero hänen ja hullun välillä on se, ettei Dali ole hullu. Englantilainen kirjailija Edward George Bulwer-Lytton puolestaan totesi: ”Nero tekee mitä sen täytyy, kyky mitä se voi.” Ja kunnianarvoisan Goethen sanoin: ”Voi toisten kanssa viisaaks tulla, / mut innostua vain omin päin.”

Luovuuden monet kasvot

Millaisia miellelyhtymiä sana ”luovuus” synnyttää? Ilmaisuu yhdistetään tieteseen, taiteeseen ja erilaisiin humanistisiin hyveisiin. Mutta myös koripallo, ruoanlaitto ja tietokoneohjelmointi on luovaa toimintaa.

Maltalaisen luovuusgurun Edward de Bonon lanseerama *lateraalinen ajattelu* tuli suosituksi jo vuosikymmeniä sitten. Kiinnostava kysymyksensä on, voiko robotti tai tekoälyjärjestelmä olla luova. Entä simpanssi, delfiini tai elefantti?

Luovuuden käsite on kyllä liukas kuin saippua. Skeptikon mielestä ”luovuus” ja ”innovaatio” ovat samanlaisia latteita aikalaismantroja kuin elämystalous, sisältötuotanto ja it-klusterit. Niin tai näin, ”luovan luokan” ja ”luovan talouden” ohella puhutaan ”luovista toimialoista”, *creative industries*. Niin yritysmaailmassa kuin lätkäkaukaloissa pyritään olemaan nykyään – ja usein räkä poskella – aivan helvetillisen luovia.

Luovuus yhdistetään myös mainos- ja pr-toimistoihin. Toimistojen ”luovat” ovatkin oma kummallinen rotunsa, luovuuden ammattilaisia *par excellence*. Copywriterien ja AD-velhojen mielen stimuloimiseksi loihditut luovuushuoneet tuovat parhaimmillaan mieleen japanilaiset love-hotellit. Varsinainen Luovuuden Auktoriteetti on toki kansainvälisen mainostoimistoketjun Luova Johtaja. Vau, mikä viileä titteli! Mutta miten luovuus hinnoitellaan (olisiko kaksi sataa vai kolme sataa euroa per tunti)? Ja miten luovuutta synnytetään?

Keksijä Pelle Pelottomalla on kuuluisa mietintämyssynsä, joka synnyttää vallankumoukselliset ideat. Päähine muistuttaa pientä kattoa ja savupiippua, jonka päällä on pesä ja kaksi lintua. Kun Pelle kävelee ympyrää ja odottaa heurekaansa, linnut usein raakkuvat.

Luovuus on tärkeä ja vaikea asia. Viime aikoina on ymmärretty sen merkitys liike- ja kansantaloudelle. Muistelen myös, että 1980-luvulla hehkutettiin vakavalla naamalla erilaisten luovuuskehittimien ja -kurssien, kelluntatankkien ynnä muun puolesta.

Luovuustutkimuksen jäljillä

Yksi kuluvan vuoden 2005 kiinnostavimpia seminaareja järjestettiin tammikuussa päämajakaupunki Mikkelissä. *Luovuuden monet kasvot* -tapahtuma kokosi arvovaltaisen joukon luovuuden ammattilaisia ja asiantuntijoita tammikuussa yhteen. Seminaarin avaussanat piti emeritusprofessori Anto Leikola, joka korosti luovuuden monisärmäistä luonnetta. Luovuutta tavataan kaikkialla. Insinöörit, yritysjohtajat ja jopa poliitikot (!) voivat olla luovia.

Luovissa prosesseissa korostuu usein *mielikuvituksen* merkitys. Kun simpanssi oppii yhdistämään kaksi putkiloa toisiinsa voidakseen raaputtaa selkäänsä, on se kaiketi ollut luova.

Luovuudelle onkin tunnusomaista asioiden järjestely uudella tavalla. Tämä pätee niin tieteelliseen teoriaan, esittävään taiteeseen kuin vaikkapa puutarhan hoitoon.

Samasta asiasta on myös onnistuneessa tuotekehitystyössä kysymys – uusista kytkennöistä. Tuotekehitysinsinöörin, R&D-tiimin tai pelipelottoman aivoissa on syntynyt uusi sähkökytkentä, valokaari, joka taikoo keskuuteemme pyykkipojan, rotanloukun tai kaljatölkin avausmekanismin patentin siinä missä uudet käyttöliittymät ja mobiilivermeet.

Olen käynyt asiasta kiinnostavia keskusteluja esteetikon ja teknologisen avantgardistin Petri Kotron kanssa. Konseptisuunnittelijat rakentelevat käsittekarttoja hahmottaakseen ongelmakenttiä ja mahdollisia ratkaisusuuntia. Käsitteiden riippuvuuksien visualisointi joko mielessä tai paperilla mahdollistaa kytkösten ja linkkien löytämisen kaukaistenkin asioiden välillä. Tämä oli jo valitusajalla vaikuttaneen ensyklopedisti Diderot'n näkemys: assosiaatiot ja asioiden yhdisteleminen on keksimisen keskeinen menetelmä – mutta myös tie suureen hulluuteen.

Luonnontieteen jättiläinen, vallankumouksellisista ideoistaan tunnettu fyysikko Albert Einstein ei juurikaan tehnyt kokeita. Hänen luova ponnistuksensa oli sata vuotta sitten kehitetty suhteellisuusteoria, joka tarjosi uuden hahmotus- ja katsantotavan fysiikan lakeihin ja todellisuuteen.

Laiskuuden ylistys

Palatkaamme ydinkysymykseen: mitä on luovuus? Asioiden täydellinen jäljittely sen enempää kuin täydellinen satunnaisuus eivät merkitse luovuutta. Anto Leikola viittasi edellä mainitussa puheenvuorossaan myös venäläisen mestarin Gontsarovin klassikkoon. Oblomov-hahmosta on tullut maailmankirjallisuuden synonyymi laiskuudelle. Luova joutilaisuus on kuitenkin eri asia kuin ylimitoitettu laiskuus. Ihmisen luovuus saa lunastuksensa loppujen lopuksi luovina *tekoina*, ei vain ideoina ja potentiaalina.

Mikkelin luovusseminaarissa esiintynyt Hannu Mäkelä jakoi mittavan kirjallisen tuotantonsa kolmeen osaan: asiateksteihin, kaunokirjalliseen proosaan sekä runouteen. Mäkelä myös teki kauniin viittauksen Sergei Jesenin ja Vladimir Majakovskin runouteen sekä ilmaisi elegantisti eri kirjallisuuslajien luovan eron: proosa kirjoitetaan, mutta runo annetaan.

Mika Waltarin mielestä olennaista taiteilijan työssä on yhdistää kaksi asiaa yhteen: *nöyryys* maailman edessä sekä *intoshimo* luovaa työtä kohtaan. Tähän voisi jatkaa amerikkalaisen kirjailijan ja filosofin Ralph Waldo Emersonin esseen sanoin: ”Ei voi olla olemassa mitään suuruutta ilman täydellistä antautumista.”

Ristiriitaiset persoonat

Mikkelin Akatemiassa esiintynyt professori Kari Uusikylä tunnetaan useista luovuutta käsittelevistä kirjoistaan. Nykyaikaisen luovuustutkimuksen merkkivuosi oli hänen mukaansa 1950, jolloin lahjakkuustutkija J. P. Guilford piti psykologeille suunnatun puheen. Guilford oli kahlannut läpi 121 000 nimikettä käsitelleen psykologisen tutkimuksen abstraktikokoelman ja todennut vain 186 nimikkeen käsittelevän luovuutta!

Puheenvuoron vaikutuksesta luovuutta koskeva tutkimus lähti kunnolla lentoon. Kirjallisuudessa alettiin korostaa luovan, *divergentin* ajattelun roolia vastaparina analyyttiselle, *korvergentille* ajattelulle. Yksi syy innostukseen liittyi Guilfordin esittämään radikaaliin visioon: tulevaisuudessa koneet ja robotit tekisivät raskaat työt ihmisen keskittyessä erilaisiin luoviin ja mukaviin askareihin.

Luovuutta on yritetty mallittaa ja kategorioida samaan tapaan kuin älykkyyttä. On myös kehitetty Mensan älykkyystestien tapaisia luovuustestejä. Nämä palikkatestit tuskin paljastavat luovuuden syväkerroksia, mutta joitakin vihjeitä persoonan potentiaalista niiden kautta saadaan.

Nykyaikainen luovuustutkimus lähestyy luovuutta neljän osatekijän kautta: (1) luova persoona, (2) luova prosessi, (3) luova produkti ja (4) luova ympäristö. Poikkeuksellisen luovat ihmiset ovat usein ristiriitaisia ja heissä yhtyvät monenlaiset vastakohtat. Luovan yksilön persoona voi siis olla hyvinkin kaksijakoinen. Yllättävää? Eipä kai. Jo 1800-luvulla ranskalainen kirjailija ja moralisti Octave Gréard tokaisi, että ”ristiriitaisuudet ovat ajatuksen suola.”

Luovat persoonat elävät yhtä aikaa fantasiamaailmassa ja konkretiassa. He saattavat olla näennäisen laiskoja mutta heittäytyä sitten viikkokausiksi hektiseen työputkeen. Luova ihminen tuntuu olevan enemmän ”sekä-että” kuin ”joko-tai”: yhtä aikaa spontaani ja kurinalainen, naiivi ja kriittisen terävä, sisäänpäin kääntynyt ja huomattavan sosiaalinen. Luova ihminen leikittelee myös sukupuolirajoilla liukuen ongelmitta niin maskuliinisella kuin feminiinisellä kentällä.

”Luovaa persoonallisuutta on tutkittu paljon. Luova yksilö on useimmiten riippumaton, omaperäinen riskinottaja, energinen, intuitiivinen, epävarmuutta sietävä persoona, jolla on kyky liikkuu joustavasti persoonallisuusulottuvuuksien ääripäiden välillä”, kiteyttää Uusikylä.

Follow the Flow

Luovan ihmisen mielenlaatua on jäsentänyt maailmankuulu unkarilaissyntyinen luovuustutkija Mihaly Csikszentmihaly, jonka nimi lausutaan ”siksäntmihai”.

Samainen ”Siksäntmihai” on lanseeranut iskusanan *flow*, jolla tarkoitetaan sellaista syvän onnen tilaa, jossa kaikki käy kuin itsestään. Flow voi liittyä työhön tai vapaa-aikaan. Se on syvä, transsendentti kokemus. Flow-tunteen aikana ihmisen minä-tietoisuus häviää kuin zenbuddhalaisessa satorissa tai kristillisessä herätyskokouksessa.

Flow-sanalle on etsitty ja ehdotettu eri yhteyksissä myös suomenkielistä vastinetta. *Bisnes.fi*-lehden järjestämässä kilpailussa menestyneitä ehdotuksia olivat seuraavat: virtaus, liito, luova hurmos, luovuuspuuska sekä noste (vrt. *Bisnes.fi*, nro 10/2005, s. 10). Flow-käsite tuo helposti mieleen myös ranskalaisfilosofi Henri Bergsonin viime vuosisadan alkupuolen tuotannon – erityisesti elämän voimaa korostavan *élan vital* -käsitteen.

Luova ympäristö on haasteellinen, vapaa, ideoita tukeva, emotionaalisesti turvallinen, asenteeltaan dynaaminen ja ilmapiiriltään huumoria suosiva. Debatit koetaan tällaisessa yhteisössä positiivisina, konfliktit ovat rakentavia, riskinotto sallittu ja ideoilla aikaa hautua.

Uusikylä viittasi Mikkelin esitelmässään osuvasti Helsingin yliopiston teoreettisen matematiikan professori Sören Illmanin kuvaukseen työskentelystään, joka on kuin luovuuden aapiskirjasta. Illmanin mukaan teoreettista tutkimustyötä ja siihen sisältyvää ongelmanratkaisua on voitava tehdä rauhassa. Inhimillisen tiedon lisääminen on itseisarvo, johon ei tulisi liittää muita vaatimuksia. Uusikylä myös toteaa:

”Olennaista luovan prosessin onnistumisen kannalta on yksilön halu ja kyky suunnata energiaansa tiettyyn kohteeseen. Luovalta yksilöltä vaaditaan kestävyyttä, jotta hän kykenisi keskittymään pitkään samaan asiaan. Luova prosessi etenee Wallasin jo 1920-luvulla esittämän kaavan mukaisesti neljän vaiheen kautta: ongelman löytäminen, hautomisvaihe, ratkaisun keksiminen ja ratkaisun todentaminen.”

Tulemme jälleen joutilaisuuden merkitykseen. Akateemikko Olli Lehto oli opettanut Illmanille, että matemaatikon tärkein työväline on sohva. Olen itsekin sitä mieltä, että yksi ihmisen luovimpia tiloja on makuuasento, hyvää musiikkia tai hiljaisuutta kuunnellen. Luova toiminta on usein eräänlaista maksimoitua tyhjäntoimitusta. Kirjailija Paul Valéry'n sanoin: ”Sen joka haluaa suorittaa suuria asioita, täytyy ajatella syvällisesti yksityiskohtia.”

Joutilaisuuden haaste

Nukkumisen ohella tärkeää on mietiskelyn tai muun tekniikan avulla tyhjentää säännöllisesti aivojen ylimääräistä kuormaa. Ihmisen mieli on kuin zen-vertauksen astia, joka täytyy tyhjentää voidakseen taas täyttyä. *Tyhjyys* on täyttymisen edellytys.

Eurooppalaiselle esteetikolle on myös olennaista luova vetelehtiminen. Se tapahtuu esimerkiksi bulevardikahviloissa runoteos tai sarjakuva-albumi pöydällä ympäröivää ihmiskauneutta ihastellen sekä vanhusten elämänkohtaloita arvuutellen. Moderni kulkuri eli *flanööri* vaeltaa verkkaisesti urbaanissa labyrintissa moniaistisia ärsykeitä metsästäen. Olennaista on myös kokea atavistinen ilo ja kehon ekstaasi saunomalla, tanssimalla ja urheilemalla.

Vasta suhteellisen myöhäisellä iällä olen oppinut relaamaan, ottamaan iisisti ja kehittämään vapauden reunaehdoja. Ymmärrän nyt paremmin, että rutiinien, deadline-paineiden ja alituisen matkustamisen vastapainoksi luova ihminen tarvitsee ”joutoaikaa”. Kapakkailta tai television katsominen harvoin rentouttavat. Sen sijaan kävely vesistön rannalla, ikihonkien humina, öisen tähtitaivaan tarkastelu, maailmankirjallisuuden klassikot tai keskittyminen johonkin luonnon mandalaan raivaavat aivoista turhan kuonan pois.

Jo senkin vuoksi yritän parhaani mukaan säännöllisesti vetäytyä johonkin rauhalliseen ja luonnonkauniiseen ympäristöön: kirjojen, saunan, sikareiden, jaloviinan ja ajatusteni pariin – taatusti viestintävälineiden ulottumattomiin. Olen viettänyt tällaisia retriittejä ulkomaiden lisäksi eri puolilla Suomea: mm. Lapissa, Pohjois-Karjalassa sekä Vaalassa, Oulujoen varrella luonnonkauniissa Nuojuan taikamaisemassa.

Jos en pysty kunnon vetäytymiseen, yritän tuulettaa aivojani kaupunkien puistoissa sekä piiipahtamalla kirjastossa tai divarissa ja ottamalla käsiini sattumanvaraisesti minkä tahansa teoksen.

Toisinajattelijan työpäivä

Sietämätön ongelma, ahdistuksen aiheuttaja ja luovuuden tulppa nyky-yhteiskunnassa on tietenkin ajan puute. Suositeltava on norjalaisen antropologin Thomas Hylland Eriksenin kirja *Tyranny of the Moment*. Teos on ilmestynyt suomeksi otsikolla *Hetken tyrannia* (Johnny Kniga 2003).

Kreikan kielen *dromos* tarkoittaa vauhtia. Ranskalaisen Paul Virilion perustama *dromologia* eli vauhtioppi on kiinnostava akateeminen tutkimussuuntaus. Nykyaikaan kuuluu se, että aika tihentyy ja asioiden muutosvauhti näyttää yhä vain kiihtyvän.

Onneksi voi (yrittää) asettua vastavirtaan. Luovuuttaan kehittävän humanistin ihannepäivä voisi olla vaikkapa seuraavanlainen: Ensin herätään. Sitten ryhdytään kahvin keittoon. Jos hyvin käy, muistuu edellisen yön uni mieleen ja sen voi kirjoittaa saman tien ylös. Tämä tapahtuu kuitenkin valitettavan harvoin: yleensä makeakin uni unohtuu jo ennen kuin on ehtinyt sängystä maitokahvinsa kanssa työpöydän äärelle.

Seuraavaksi tulee varsinainen heräämisrituaali, johon kuuluu puolisen tuntia mieltä stimuloivaa lukupuuhaa. Sitten inspiraatiota etsivä dissidenttimme juo taas kahvia, lukee sanomalehdet, tuijottaa ulos luontoon tai esteettiseen kaupunkimaisemaan, kirjoittaa ja poistaa jo kirjoittamaansa, ajattelee ja lukee, hakkaa ja halaa puita, kirjoittaa uudelleen, juo taas kahvia – ”ja alkaa ajatella toisin”.

Tällainen on – kirjailijoita Erno Paasilinna ja Pekka Jurvelin vapaasti mukaillakseni – toisinajattelijan luova työpäivä.

Tappaako opetussuunnitelma luovuuden?

Miksi ja miten jeppe luo? Yksi luovuuden paradoksi liittyy siihen, että sitä voidaan ilmeisesti oppia, mutta ei varmaankaan koulukirjoista.

Me peruskoulun mankeloimat ja ”luoviksi” kansalaisiksi kasvatetut voisimme murjaista tähän montakin osuvaa huomiota. Nykymuotoinen tehoysteiskunta (joka on silti usein hämmäntävän tehon) pyrkii syöttämään opiskelijoihin dataa kuin rokotetta keltatautia vastaan.

”We don’t need no education”, totesi Pink Floyd ja sanoi samalla jotakin huomattavan viisasta. Koulutuksen kentällä näkyy teorian ja käytännön välinen ristiriita. Ihanteet ovat kyllä kunnossa, uudet oppimisteoriat rohkaisevat kokeilemaan ja innovoimaan mutta opetus suunnitelmaan eli ”opsiin” kirjatut tavoitteet muodostuvat helposti luovuuden tulpaksi.

Lohduttautukaamme jälleen historialla. Albert Einstein koki pönttävän korkeakouluopiskelun erittäin vastenmielisenä. Se vei häneltä joksikin aikaa kokonaan innostuksen tieteen ihmeellistä maailmaa kohtaan.

Oma ilmiönsä on sivistysyliopiston alasajo. Vielä joitakin vuosia sitten akateemista elämää rytmittivät Humboldt-veljesten klassiset yliopistohyveet. Pääpaino oli akateemiseksi vapaudeksi kutsutussa, luovuutta peräänkuuluttaneessa korkeammassa tutkimuksessa ja opetuksessa. Nykypäivän korkeakoulussa on kriitikoiden mielestä jäljellä vain sivistysyliopiston rauniot. Tutkijoita pelotellaan rahojen loppumisella, heidät pannaan väkinäisesti kilpailemaan toisiaan vastaan, kvartaalitalous jyllää ja vanne kiristää päätä. ”Jos et ole tarpeeksi luova, niin...”

Kilpailu jalostaa, sanotaan. *Evoluutiota?! Sotakin jalostaa. Deadline-paineessa tai pahassa puristuksessa voi tuki syntyä erinomaisia oivalluksia kuten suomalainen tykistön legendaarinen pahvikiekkoinnovaatio sotavuosina 1940-luvulla. Moni luova ihminen on kokenut, miten väsyneenä, stressaantuneena ja loppuunajettunakin luova mieli saattaa toimia. Ehkä luovuuden helmiä syntyy juuri ääripäistä: joutilaisuudesta tai stressistä.*

Luovuuden myytit – don't believe the hype!

Työilmapiirin huonontuminen on ollut viime vuosien tärkeimpiä debatoinnin aiheita. Luovuuden rajoitteita onkin helppo listata. Ne liittyvät esimerkiksi ulkoiseen arviointiin, työpaikan menetyksen pelkoon sekä tunteeseen, että Iso Veli valvoo. Kilpailu ja tiukat aikarajat tappavat spontaanin luovuuden kuin raid-suihke surisevan hytтын.

Luova yhteisö on pikemmin organisiimi kuin organisaatio. Toki luovissakin yhteisöissä esiintyy ristiriitoja, mutta ideoihin liittyvät erimielisyydet ovat usein hedelmällisiä. Avainkysymys on, miten tulosvastuu, kilpailu ja luova vapaus sovitetaan yhteen.

Oma ongelmansa liittyy luovuutta koskevien oppien jalkauttamiseen. Luovat ihmiset ovat usein herkkiä. Toisaalta he saattavat olla primadonna, joilla on tavallista suurempi ego. Niin koululaitoksen kuin työyhteisöjen haasteena on *erilaisuuden* sietäminen. Eli kuinka käytännössä?

Ei liian hyvin. *The Financial Times*issa julkaistussa Lucy Kellawayn artikkelissa käsiteltiin luovien ja sen vuoksi poikkeavien ihmisten asemaa organisaatioissa. Kellaway viittasi juhlapuheiden ja käytännön ristiriitaisuuteen. Niin pienet kuin suuret firmat puhuvat kauniisti siitä, kuinka *thinking out of the box* on tavoiteltu päämäärä ja menestymisen edellytys.

Kuitenkin käytännössä tilanne on se, että jos joku oikeasti ajattelee omaehtoisesti, tiettyjä skeemoja, kaavoja ja ennakkoehtoja seuraamatta, eivät seuraukset ole välttämättä miellyttävät. Sen tähden originellit ajattelijat ja todella älykkäät ihmiset eivät useinkaan ole ne, jotka parhaiten menestyvät käytännön yritys-elämässä.

Ottakaamme esimerkki. Pankin rekrytointikampanjassa haettiin pankinjohtajia maakuntiin. Huonoimmat mutta myös parhaat hakijat raivattiin tyyliä päältä pois. Peruste: ei saa olla liian kunnianhimoinen, jotta jaksaa juoda kahvia pikkukaupungin pk-yrittäjien kanssa.

Luova ja leikkivä ihminen

Termiä *homo ludens* on suosittu viime vuosien sisältötuotantokeskustelussa. Ihminen ei ole välttämättä vain *homo sapiens* eli viisas ihminen tai *homo faber* eli insinööritaidoilla varustettu seppäihminen vaan myös *homo ludens*, leikkivä ihminen, kuten kulttuurifilosofi Johan Huizinga on todennut.

Huizingan keskeinen idea on se, että ”turhatkin” haasteet näyttävät olevan tärkeitä ihmiskunnan kehitykselle. Esimerkiksi kulttuurielämä, taideteokset, pelit ja urheilu ovat tärkeitä ja syvästi inhimillisiä ilmiöitä, vaikka eivät olekaan suoraviivaisen hyödyn ja tarpeellisuuden sanelemia.

Muitakin homo-alkuisia sanoja on käytetty kuvaamaan aikalaisia. Digitaalisen kulttuurin tutkija Aki Järvinen on käyttänyt osuvaa ilmausta *homo aestheticus-informaticus* kuvaamaan tietointensiivistä mutta silti elämyksiä ja unelmia etsivää yksilöä.

Ja tietenkin postmoderni nykyihminen on myös ja mitä suurimmassa määrin *homo creativus*: luova, itseään etsivä aikalainen.

Kirjoitus perustuu Sam Inkisen luovuutta ja luovia prosesseja koskevaan tutkimustyöhön, jonka keskeisiä ideoita julkaistiin populaariartikkelin muodossa *Bisnes.fi*-lehden tammikuun numerossa vuonna 2005. Inkinen toimii paraikaa Oulun yliopiston CreaM-projektin asiantuntijana.

Kirjallisuutta

Aaltonen, Mika & Wilenius, Markku (2002). *Osaamisen ennakointi. Pidemmälle tulevaisuuteen, syvemmälle osaamiseen*. Kauppakamarisarja. Helsinki: Edita.

van Ark, B. & Kuipers, S. K. & Kuper, G. H. (eds.) (2000). *Productivity, Technology and Economic Growth*. Boston: Kluwer Academic Publishers.

Barabási, Albert-László (2002). *Linked. The New Science of Networks*. Cambridge: Perseus.

Bauman, Zygmunt (1998). *Globalization. The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.

Braczyk, H.-J. & Cooke, P. & Heidenreich, M. (eds.) (1998). *Regional Innovation Systems*. London: UCL Press.

Bruun, Henrik (2002). Verkosto tulevaisuuden sommitelmana. In: Inkinen, Sam & Bruun, Henrik & Lindberg, Fredrik (toim.), *Tulevaisuus.nyf. Riskiyhteiskunnan haasteet ja mahdollisuudet*, 92-113. Helsinki: Finn Lectura.

Bruun, Henrik (2003). Nätverket som framtidsförhållning. In: Bruun, Henrik & Lindberg, Fredrik & Inkinen, Sam (red.), *Framtiden i nuet. Om konsten att möta det okända*, 128-160. Helsinki: Söderströms.

Bruun, Henrik & Lindberg, Fredrik & Inkinen, Sam (red.) (2003). *Framtiden i nuet. Om konsten att möta det okända*. Helsinki: Söderströms.

Bullinger, H.-J. (2002). *Technologiemanagement. Forschen und Arbeiten in einer vernetzten Welt*. Berlin: Springer.

Bullinger, H.-J. & Bauer, Wilhelm & Kern, Peter & Zinser, Stephan (2000). *Zukunftsoffensive OFFICE 21. Büroarbeit in der dotcom-Gesellschaft gestalten*. Köln: Egmont VGS.

Castells, Manuel (1996). *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture*, vol. I. Malden, MA & Oxford: Blackwell Publishers.

- Castells, Manuel (1997). *The Power of Identity*. The Information Age: Economy, Society and Culture, vol. II. Malden, MA & Oxford: Blackwell Publishers.
- Castells, Manuel (1998). *End of Millennium*. The Information Age: Economy, Society and Culture, vol. III. Malden, MA & Oxford: Blackwell Publishers.
- Castells, Manuel & Hall, P. (2000) [1994]. *Technopoles of the World. The Making of Twenty-First-Century Industrial Complexes*. London: Routledge.
- Craimer, Stuart (1999). *The 75 greatest management decisions ever made... and 21 of the worst*. New York: AMACOM/American Management Association.
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity. The Work and Lives of 91 Eminent People*. New York: Harper Collins.
- Csikszentmihalyi, M. (1997). *Creativity. Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: Harper Collins.
- Csikszentmihalyi, M. (2003). *Good Business. Leadership, Flow, and the Making of Meaning*. New York: Viking Press.
- Csikszentmihalyi, M. (2005). *Flow – elämän virta*. Helsinki: Rasalas.
- Cooke, P. & Boekholt, P. & Tödtling, F. (2000). *The Governance of Innovation in Europe. Regional Perspectives on Global Competitiveness*. London & New York: Pinter.
- Cooke, P. & Morgan, K. (eds.) (2000) [1998]. *The Associational Economy. Firms, Regions, and Innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- Davis, Stan & Meyer, Christopher (1988). *Blur. The Speed of Change in the Connected Economy*. New York: Warner Books.
- Di Giorgio, Claudio & van der Meer, André & Thomas, Meirion [nd]. *Research and Innovation for Sustainable Regional Development. A Guide for Regional Policy-Makers*. Prepared by ELANET. Prelude Project.
- Drucker, P.F. (1993) [1973]. *Management: Tasks, Responsibilities and Practices*. New York: HarperCollins.
- Ebers, M. (1999) [1997]. Explaining Inter-Organizational Network Formation. In: Ebers, M. (ed.), *The Formation of Inter-Organizational Networks*, 3-39. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Eriksen, Thomas Hylland (2001). *Tyranny of the Moment. Fast and Slow Time in the Information Age*. London & Sterling, Virginia: Pluto Press.
- Eriksen, Thomas Hylland (2003). *Hetken tyrannia*. Suom. Timo Haanpää. Helsinki: Johnny Kniga.
- Freeman, C. (1991). Networks of Innovators. *Research Policy* 20 (5), 499-514.
- Florida, Richard (2002a). *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Florida, Richard (2002b). The Rise of the Creative Class. *The Washington Monthly*, May/2002, 15-25.
- Gibbons, M. & Limoges, C. & Nowotny, H. & Schwartzman, S. & Scott, P. & Trow, M. (1997) [1994]. *The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*. London: Sage.

- Hammer, Michael & Champy, James (1993). *Reengineering the Corporation. A Manifesto for Business Revolution*. New York: HarperCollins.
- Huizinga, Johan (1971). *Homo ludens. A Study of the Play Element in Culture*. Boston: Beacon Press.
- Inkinen, Sam (1999). On "Homo Symbolicus" and the Media Society. Aspects of Digitality, Hypertexts and Contemporary Media Culture. In: Ylä-Kotola, Mauri & Suoranta, Juha & Inkinen, Sam & Rinne, Jari (eds.), *The Integrated Media Machine: A Theoretical Framework*, 39-85. Helsinki: Edita & Rovaniemi: University of Lapland.
- ISTAG Report on Experience and Application Research (2004). "Involving Users in the Development of Ambient Intelligence". European Commission September/2004.
- Järvinen, Aki (1999). *Hyperteoria. Lähtökohtia digitaalisen kulttuurin tutkimukselle*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 60. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kakko, Ilkka & Inkinen, Sam (2004). netWork Oasis. Challenges of regional development: how to attract the "Creative Class". In: *Bergamo 2004. Regional Attractiveness in the Knowledge Economy. Proceedings*, 187-195. XXI IASP World Conference on Science and Technology Parks. 21-23 September 2004, Bergamo, Italy. IASP International Association of Science Parks.
- Kansanen, Pertti & Uusikylä, Kari (toim.) (2002). *Luovuutta, motivaatiota, tunteita: opetuksen tutkimuksen uusia suuntia*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Koski, Jussi T. & Tuominen, Saku (2004). *Kuinka ideat syntyvät. Luovan ajattelun käsikirja*. Helsinki: WSOY.
- Lash, Scott & Urry, John (1994). *Economies of Signs & Space*. London: Sage.
- Laurel, Brenda (1993). *Computers as Theatre*. Reading, MA et al.: Addison-Wesley.
- Laurel, Brenda (ed.) (1994). *The Art of Human-Computer Interface Design*. Reading, MA et al.: Addison-Wesley.
- Leeb, Werner A. (2002). Presencing – A Social Technology of Freedom. Interview with Dr. Claus Otto Scharmer published in *Trigon Themen*, 2/2002.
<<http://www.dialogonleadership.org/ScharmerInterview02us.pdf>>
- Lemola, Tarmo (2000). Evolutionaarinen taloustiede. In: Lemola, Tarmo (toim.), *Näkökulmia teknologiaan*, 149-175. Helsinki: Gaudeamus.
- Lundvall, B-Å. & Johnson, B. (1994). The Learning Economy. *Journal of Industry Studies* 1 (2), 23-41.
- Masuda, Yoneji (1981) [1980]. *The Information Society as Post-Industrial Society*. Washington D.C.: World Future Society.
- Masuda, Yoneji (1990). *Managing in the Information Society. Releasing Synergy Japanese Style*. Oxford & Cambridge, MA: Basil Blackwell.
- Miles, R.E. (1965). Human Relations or Human Resources? *Harvard Business Review* (1965), Nr. 4, pp. 148-163.
- Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company*. New York: Oxford University Press.
- Nonaka, I. & Konno, N. (1998). The Concept of "Ba": Building a Foundation for Knowledge Creation. *Californian Management Review*, vol. 40, no. 3.

- Nonaka, I., & Toyama, R. & Konno, N. (2000). SECI, Ba and Leadership: a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation. *Long Range Planning* 33, pp. 5-34.
- Pine, Joseph II & Gilmore, James H. (1999). *The Experience Economy*. Boston, MA.: Harvard Business School Press.
- Popper, Frank (1993). *Art of the Electronic Age*. London: Thames and Hudson.
- Saxenian, A. (1994). *Regional Advantage. Culture and Competition in Silicon Valley*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Scharmer, O. (2004). *THEORY U: Leading Profound Innovation and Change By Presencing Emerging Futures*. A Draft. <<http://www.ottoscharmer.com/TheoryU.pdf>>.
- Scharmer, O. & Senge, P. & Jaworski, J. Flower, B. S. (2004). *Presence. Human Purpose and the Field of the Future*. Sol.
- Schumpeter, Joseph Alois (1912). *Die Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*. Tübingen: J. C. B. Mohr.
- Schumpeter, Joseph Alois (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper.
- Sculley, John (with John A. Byrne) (1987). *Odyssey: Pepsi to Apple. A Journey of Adventure, Ideas, and the Future*. New York: Harper & Row.
- Senge, P. M. & Scharmer, O. & Jaworski J. & Flowers B. S. (2004). Awakening Faith in an Alternative Future. A Consideration of Presence: Human Purpose and the Field of the Future. *Reflections. The Sol Journal on Knowledge, Learning, and Change* 5 (7).
- Sitra (2004). *Kohti edelläkävijyyttä. Innovaatiotoiminnan kehittäminen Suomessa*. Sitran innovaatio-ohjelma 2004-2008. Hyväksytty Sitran hallituksessa 30.8.2004.
- Solow, R. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics* 70: 65-94.
- Steers, R.M. & Porter, L.W. (eds.) (1975). *Motivation and Work Behaviour*. New York: McGraw-Hill.
- Surowiecki, James (2004) *The Wisdom of Crowds*. New York: Doubleday.
- Stähle, Pirjo & Sotarauta, Markku & Pöyhönen, Aino (2004). *Innovatiivisten ympäristöjen ja organisaatioiden johtaminen*. Tulevaisuusvaliokunta, teknologian arviointeja 19. Eduskunnan kanslian julkaisu 6/2004.
- Tapscott, Don (1997). *Growing Up Digital. The Rise of the Net Generation*. New York et al.: McGraw-Hill.
- Taylor, F.W. (1911). *The Principles of Scientific Management*. New York: Harper.
- Toffler, Alvin (1970). *Future Shock*. New York: Random House.
- Toffler, Alvin (1980). *The Third Wave*. New York: William Morrow.
- Uusikylä Kari (1996). *Isät meidän, luovaksi lahjakkuudeksi kasvaminen*. Helsinki: WSOY.
- Uusikylä Kari (2000). *Lahjakkaiden kasvat*. Helsinki: WSOY
- Uusikylä, Kari & Piirto, Jane (1999). *Luovuus. Taito löytää - rohkeus toteuttaa*. Jyväskylä: PS-kustannus. – vai atena

Uusikylä, Kari (2005). Luova yksilö ja luova yhteisö. Esitelmä *Luovuuden monet kasvot* -seminaarissa. Mikkelin akatemia, Mikkelä 7.1.2005.

Webster, Frank (1995). *Theories of the Information Society*. London: Routledge.

West, M. & Farr, J. (eds.) (1990). *Innovation and Creativity at Work*. Chichester: Wiley.

Wilenius, Markku (2004). *Luovaan talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana*. 2. painos. Helsinki: Edita.